

DR. SZALKAI-SZÉLL ATTILA

Migránsok, menekültek és bevándorlók

Migrants, refugees and immigrants

Absztrakt

A népvándorlás a történelem során az emberi társadalom mozgatórugója volt, ami segített fenntartani annak sokszínűségét, változatosságát valamint benépesíteni a Földet. A népvándorlásnak ugyanakkor komoly biztonságpolitikai kockázatai vannak, melyek – ha különböző mértékben is – de sújtották és jelenleg is sújtják a kibocsátó illetve a befogadó országokat egyaránt. Az Európát, illetve az Európai Uniót érintő jelenlegi vándorlási hullám kockázatai kibontakozóban vannak, és a probléma kezelése megoldásra vár mind politikai mind pedig társadalmi szinten.

Kulcsszavak: népvándorlás, menekült, bevándorló, kényszermigráció, vonzó-taszító tényezők

Abstract

Throughout history, migration has involved the movement of people from differing societies, thereby encouraging cross-cultural variety whilst populating the planet. Nevertheless, at the same time migration has serious political and security risks, which affect both the country of destination and the country of origin. The risks surrounding the large influx of migrants into Europe and in particular the European Union are currently being evaluated and possible solutions to potential problems are waiting to be developed within both political and cultural spheres.

Keywords: migration, refugee, immigrant, forced migration, pull-push factors

BEVEZETŐ

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Az Európába érkező, főként afrikai és ázsiai migránsok számának drasztikus megnövekedésével párhuzamosan a népvándorlással kapcsolatos fogalmak megjelenése és használata egyre gyakoribb lett a médiában, az érintett állami és civil szervezeteknél valamint a hétköznapi szóhasználatban is. A jelenlegi népvándorlási tendenciák illetve annak biztonságpolitikai kockázata miatt használtabbá váló fogalmak azonban nem minden esetben tükrözik pontosan a valós helyzetet, olykor félrevezetőek. Alapvetően a migráció egy igen szerteágazó fogalomcsoport. Tágabb értelemben migrációnak vehetjük az ember minden jellegű olyan helyváltoztatását, amely során korábbi lakóhelyét elhagyja beleértve, ha a helyváltoztatás igen rövid idejű vagy periodikus. A fentiekből kiindulva migránsnak számít a vidékről a fővárosba utazó egyetemi hallgató, az idénymunkás, a turisták vagy akár a külszolgálatot teljesítő katona is. A migránsoknak illetve magának a migrációnak igen sokféle és több szempontból történő osztályozása, tipizálása lehetséges, attól függően, hogy milyen szempontból szükséges az adott folyamatot vizsgálni (pl.: földrajzi, jogi, politikai, szociológiai stb).

Bizonyos szempontból a bevándorlás szintén a migráció egyik fajtája. Leegyszerűsítve a migráns a befogadó ország számára bevándorló a kibocsátó ország számára pedig kivándorló. Azonban a szónak szintén többféle jelentése illetve megközelítése lehetséges, például a bevándorlás az egyik hazai lexikon megfogalmazása szerint: „Idegen állam lakosainak, polgárainak az állam területére lépése oly szándékkal, hogy állandóan ott éljenek, maguknak új otthonot alapítsanak.” [1] A fenti fogalom lényegi jelentését erősíti meg a szintén hazai forrásból származó definíció, ami a bevándorolt személyt az alábbiak szerint aposztrofálja: „Az a bevándorolt jogállású külföldi állampolgár, aki az illetékes magyar hatóság által kiadott érvényes bevándorlási engedéllyel életvitelszerűen él Magyarországon és az ország területén bejelentett lakóhelye van.” [2] Az ENSZ nemzetközi migrációval foglalkozó szervezetei állásfoglalása szerint pedig: „Az a személy, aki a jelenlegi lakóhelyéhez képest egy másik országba költözik legalább egy éves időtartamra, azért hogy a célország legyen az új lakóhelye.”¹ [3]

Mindhárom fogalom kapcsán megállapítható, hogy bevándorlásról elsősorban annak az országnak a tekintetében beszélhetünk, ahol a migránsok a továbbiakban hosszú távon élni szeretnének. Tehát a bevándorlás fogalmát elsősorban maga a célország határozza meg, így bevándorlóról abban az országban beszélhetnek, ahol az emberek elsődlegesen letelepedni kívánnak. A fentiekből kiindulva a tranzit országokon áthaladó emberek az ott lakók számára nem bevándorlók, kivéve, ha valami-

¹„A person who moves to a country other than that of his or her usual residence for a period of at least a year (12 months), so that the country of destination effectively becomes his or her new country of usual residence.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Ilyen okból kifolyólag az átutazni kívánók az országban ragadnak és ott kényszerülnek hosszabb időre letelepedni.

Véleményem szerint a jelenlegi migrációs folyamatokat célszerű népvándorlásnak tekinteni, bár a szó fogalmának pontos jelentése sem jogilag sem egyéb módon nem definiált. Három tényezőt azonban mindenképpen figyelembe kell venni: az Európába érkezők számának nagyságrendjét, a kultúrájuk és vallásuk hasonlóságát valamint a kibocsátó országok földrajzi elhelyezkedését. A népvándorlás fogalmának használatát azért is következetesnek tartom, mivel egyértelműen nem tisztázható, hogy a jelenlegi vándorlási hullám kialakításában a taszító vagy vonzó tényezők dominálnak. A történelmi példák ugyanakkor azt bizonyítják, hogy népvándorlásokat ugyanúgy megindíthatnak katasztrófák (pl.: járványok, klímaváltozás, háború stb.), mint pozitív tényezők (pl.: jobb éghajlat, természeti erőforrások stb.) illetve a fenti két paraméter együttes megjelenése.

MENEKÜLT VAGY SEM?

Az Európában kialakult helyzettel kapcsolatban úgy gondolom, hogy a legfontosabb a fentiekben már említett vonzó illetve taszító tényezők befolyása illetve azok szerepének vizsgálata a jelenlegi vándorlási hullám kialakulásában.

Röviden fogalmazva a vonzó tényezők közé sorolunk minden olyan körülményt, ami a célországot vonzóvá teszi az oda vándorolni kívánók számára. Ilyenek lehetnek a jobb munkalehetőségek, a jobb életkörülmények, a jobb éghajlat, földrajzi fekvés, a nagyobb közbiztonság, vagy akár egy kedvezőbb szociális rendszer (vagy egyáltalán a szociális rendszer megléte). Taszító tényezők közé tartozik minden olyan faktor, melyek rontják vagy akár élehetlenné teszik az emberek jelenlegi lakóhelyét illetve annak környezetét. A taszító tényezők is rendkívül sokrétűek lehetnek: a természeti katasztrófákon át, a munkanélküliségen, a szegénységen, az éghajlatváltozáson keresztül a fegyveres konfliktusig vagy a diszkriminációig sok minden a fogalom alá tartozik.

A taszító és vonzó tényezők a Magyarországot is érintő vándorlási hullámban azért is játszanak fontos szerepet, mert alapvetően e tényezők súlya határozza meg elméleti síkon – ha nem is jogi értelemben –, ki a menekült és ki nem. A vándorlási szándék elhatározásánál vagy a vándorlásra történő rákényszerülésnél nem mindegy, hogy melyek azok a tényezők melyek a domináns szerepet játsszák. Alapvetően elmondható, amennyiben a taszító tényezők döntik el, hogy valakinek a jelenlegi lakóhelyét el kell hagynia, abban az esetben beszélhetünk – ismétlem elméleti szinten – menekült-ről. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy a magyar jogrendszerben a menekült fogal-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

mának meghatározása egyáltalán nem áll távol a fentiekben meghatározottaktól, ugyanis a menedékjogról szóló törvény alapján: „Magyarország menekültként ismeri el azt a külföldit, akinek az esetében az Alaptörvény XIV. cikk (3) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak” [4] illetve az Alaptörvény alapján: „Magyarország - ha sem származási országuk, sem más ország nem nyújt védelmet - kérelemre menedékjogot biztosít azoknak a nem magyar állampolgároknak, akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott.” [5]

Az elvándorlási igény vagy kényszer kialakulása lehet összetett, amiben szerepet játszik több vonzó illetve taszító tényező vagy kiválthatja egy, nagyobb jelentőségű esemény is. Összetett taszító tényező kialakulását jelentheti például egy katonai diktatúra kialakulása, melyet a társadalmi különbségek hirtelen megnövekedése, elszegényedés, faji vagy vallási üldöztetések, bebörtönzések esetleges fegyveres zavargások követnek. Más a helyzet például egy nagyobb térséget érintő természeti katasztrófa – például vulkánkitörés, áradás -, vagy fegyveres konfliktus kialakulása esetén, ahol elég egy domináns tényező megjelenése is, hogy a népességet elvándorlásra kényszerítse. Általánosságban elmondható, hogy a taszító illetve a vonzó tényezők együttesen jelentkeznek, hiszen ha valaki menekülni kényszerül – és van rá lehetősége – akkor a célországot a számára kedvező tényezők alapján fogja kiválasztani. Megjegyzem, hogy bizonyos esetekben szinte egyetlen vonzó tényező lehet az is, hogy egy adott ország magára vállalja a menekültek befogadását (pl.: Németország 2015. augusztusi bejelentése a szír menekültek befogadásáról) és biztosítja a menekültek szabad és zavartalan bevándorlását. Miért is fontosak ezek a tényezők a jelenlegi népvándorlás tekintetében?

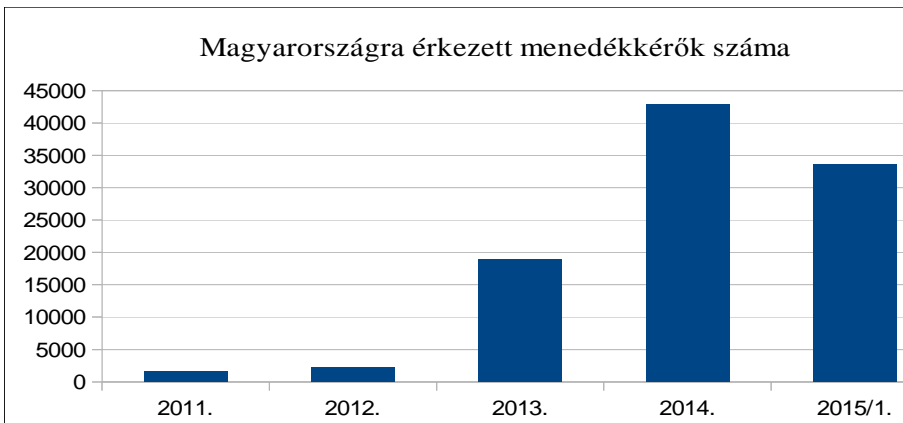
Alapvető problémát jelent ugyanis eldönteni azt, hogy a főként Ázsiából – a közeli keleti térségből – illetve Afrikából érkező migránsok menekülteknek kell-e tekintenünk vagy sem. A fentiek alapján abban az esetben számítanak menekültnek, amennyiben a taszító tényezők aránya markánsan meghaladják a vonzó tényezők jelentőségét. Az Európába érkező migránsok általában olyan területről érkeznek, ahol a megélhetési körülményeket nehezítő számos körülmény fennáll. Egyes országokban átmeneti vagy elhúzódó polgárháború van (pl.: Szíria), vagy az instabil kormányzat, a korrupció, a gyakori terrortámadások, vallási ellentétek jelentenek veszélyeket (pl.: Irak, Irán, Pakisztán). Mindemellett ott áll Nyugat-Európa, ahol a stabilan növekedő gazdaság, a viszonylagos béke, a vallási és politikai szabadság, a munkalehetőségek, a magasabb élet-színvonal, és nem utolsósorban erős egészségügyi illetve szociális rendszer vonzza a bevándorlókat.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Hol húzható meg tehát a határ, hogy egy adott migráns elvándorlási szándékában a fenti tényezők közül melyik milyen és mekkora szerepet játszott? Idegenrendészeti őrzött szálláson személyesen tapasztaltam, hogy az akkoriban viszonylag biztonságosnak mondható afrikai országokból (pl.: Marokkó, Tunézia) érkező menedékkérők legtöbbször palesztinoknak vallották magukat, és meghallgatásuk során az erősödő izraeli katonai agresszióra hivatkoztak. Az eljárások során legtöbbször a palesztin zászló színeit sem tudták megnevezni.

Hogyan dönthető el, hogy egy adott migráns elvándorlási szándékában a különböző tényezők közül melyik milyen és mekkora szerepet játszik?

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

1. sz. táblázat

Forrás: KSH

Az illegális határátlépők illetve menedékkérők számának ilyen nagyarányú megnövekedése (1. sz. táblázat) igen nagy terhet rónak a menekültügyi eljárásért felelős hatóságokra és megnehezítik annak kiszűrését, hogy ki a jogi szempontból menekült és ki nem? Ha figyelembe vesszük, hogy Nyugat-Európa lényegesen magasabb életszínvonalon él, illetve a szociális intézmények emeltebb szinten gondoskodnak a betegekről, a nyugdíjasokról, a rászorulókról, a munkanélküliekről illetve nem utolsósorban a menekültekről, felvetődik annak a kérdése, hogy vándorlási hullám mögött inkább a vonzó vagy a taszító tényezők játszanak-e fontosabb szerepet? Továbbá fontos lesz annak tisztázása is, hogy azok a vonzó tényezők, melyek vándorlásra készítetik az Európába érkezőket mennyire tükrözik a valóságot? A válsághelyzet kezelésében történt szerepvállalásom során több esetben tapasztaltam a menekülttáborokba, gyűjtőpontokra érkezők megdöbbenését, mivel teljesen más Európa képet vizionáltak, mint amivel a valóságban találkoztak. A média – és véleményem szerint főként az internet – által közölt európai illúzió csak nagyító alá helyezi a vonzó tényezőket, melyek realizálódása további feszültséget fog generálni a mindenüket hátrahagyó emberek és a helyi lakosság között. További kérdéseket vet fel, hogy milyen nagyhatalmi érdekeket szolgált ilyen eszközökkel mélyíteni - esetleg megindítani - a népvándorlási válságot?

Jogi és elméleti szinten egyaránt felmerül az a tény, hogy a jelenleg Európába tartó emberáradat keresztül vonul több, de legalább egy olyan országon, ahol az anyaország taszító tényezőinek negatív hatásai már nem vagy elenyészően érvényesülnek. Ettől a pillanattól fogva a továbbvonulást már elsősorban a vonzó tényezők mozgatják, hiszen egy nyugat-európai ország jobb körülményekkel kecsegtet, mint egy szomszédos harmadik ország. A Német Alaptörvény szerint: „Azoknak a személyeknek, akiket politikai alapon üldöznek, joguk van menedékhez.”² Ugyanakkor a jogszabály egyértelműen kifejti, hogy a fentiekre nem jogosultak azok a személyek, akik az Európai Unió más

² „(1) Persons persecuted on political grounds shall have the right of asylum. Paragraph (1) of this Article may not be invoked by a person who enters the federal territory from a member state of the European Communities or from another third state in which application of the Convention Relating to the Status of Refugees and of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms is assured.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

országból, vagy jogi értelemben biztonságosnak nyilvánított harmadik országból érkeznek. [6]

A fenti esetben megkérdőjeleződik a taszító és vonzó tényezők aránya a vándorlást kiváltó motiváltság tekintetében. Ha az anyaországot az illető valódi kényszerűségből hagyta is el, akkor is felmerül a kérdés, hogy: a továbbiakban vajon menekültként kell-e számolnunk vele vagy sem?

KONKLÚZIÓ

Magyarország letelepedés szempontjából még nem elsődleges célpontja a jelenlegi vándorlási hullámnak, annál inkább a nyugat-európai országok. Magyarország reakciói – mint például a kerítés építése, a menekültügyi jogszabályok szigorítása, a határ menti rendfenntartó erők megerősítése stb – csökkenti a szóban forgó migránsok számára az országunk vonzó képességét, így rövidtávon talán elkerülhető, hogy potenciális bevándorlókként kelljen velük számolni. Fontos megjegyezni, hogy mindemellett az ország bevándorlási politikájának kialakítása során törekedni kell a vonzó tényezők fenntartására és erősítésére, hiszen egy megfelelően kidolgozott szociális és jogrendszer egyszerre lehet vonzó és taszító tényező két különböző indokkal érkező ember számára. Mászt jelent a közbiztonság egy turistának és mászt egy nemzetközi bűnözői csoportnak, vagy mászt jelent a stabil, korrupciótól mentes kormányzati rendszer egy terjeszkedő terrorszervezetnek vagy egy jogkövető állampolgárnak.

Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a nagyobb embertömegeket megmozgató migrációknak a legtöbb esetben komoly biztonságpolitikai kockázata van, melyek következményekkel járnak mind a befogadó mind pedig a kibocsátó országokban. A jelenleg Európát sújtó népességvándorlás tekintetében általánosságban elmondható, hogy nagyobb kockázattal jár a cél- és tranzit országok számára, mint a kibocsátó országoknak. Európában megnövekedtek az idegenrendészeti szállások fenntartásával, őrzésével és a határvédelemmel kapcsolatos kiadások valamint leterheltté váltak a menekültügyi eljárást végző állami szervek. A fentiekkel párhuzamosan egyre elégedetlenebbé válnak az elhelyezési körülményeik miatt az idegenrendészeti szállásokon elhelyezett személyek, illetve egyre jobban növekszik az európai társadalmi és politikai ellenállás. További, és hosszútávon talán legnagyobb biztonságpolitikai kockázatot az jelenti, hogy nagyszámú határátlépő között könnyebben megbújnak a terrorista és szervezett bűnözői csoportok tagjai, mindamellett, hogy magához a vándorlási hullámhoz is jelentős mértékű bűnelkövetés (pl.: embercsempészet, okirat-hamisítás, csalás stb) társul.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

A cél- és tranzit országoknak időben kell a felmerült problémákra reagálni, úgy hogy a feladatok kezelése mellett fenntartsák és megerősítsék az ország vonzerejét, továbbá olyan megoldást találjanak, amely a lehető legtöbb ország számára elfogadható. Megoldás lehet a kibocsátó országok taszító tényezőinek mérséklése, illetve a valójában nem menekültként érkezők számára az európai országok vonzó tényezőinek mérséklése: így a kibocsátó országok állam- és pénzügyi rendszerének stabilizálása, a terror- és bűnszervezetek felszámolása, a helyi rendfenntartó erők kiképzése és támogatása, valamint az európai szociális és bevándorlási jogrendszer illetve szükség esetén a határvédelem újragondolása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Pallas Nagylexikon - <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/013/pc001303.html#7> – (letöltve: 2015.07.22.)
- [2] http://www.valasztas.hu/ep2004/04/hu/informaciok/20_12.html – (letöltve: 2015.07.22.)
- [3] United Nations Statistic Division - <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/migration/migrmethods.htm> – (letöltve: 2015.07.12.)
- [4] 2007. évi LXXX. Törvény a menedékjogról 6. § (1) - 2015.VII.22. hatályos állapota
- [5] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) IV. cikk (3) - 2015.VII.22. hatályos állapota
- [6] Basic Law for the Federal Republic of Germany I. Basic Rights Art. 16 a.